

Kants«, daje Isusovac Bernhard Jansen dobru orijentaciju naprama filozofskim osnovima današnjega doba. On prikazuje strukturu spoznajne kritike, arhitektoniku etike, zatim novu metafiziku i položaj religije u kriticismu, kao i povjesne pretpostavke spoznajne kritike i psihološki i povjesni tumač etike i religijske filozofije. Priznavajući rezultate radova modernih filozofa daje pisac obnovljenoj skolastici veliku zadaću, koju potanko crta naglasujući, da ishodište obnovljene skolastike mora biti primjereno potrebama, načinu i sadržaju današnjeg naučnog svijeta. Samo tako će biti moguće, da se stara i neprolazna istina probije i u današnjem svijetu.

Dosada prikazane knjige obrađuju pojedine probleme u svijetlu katolicizma. Duhoviti i ne manje duboki Isusovac P. Peter Lippert kao da sve skuplja u jedno i kao da daje program cijele biblioteke u svojim predavanjima: »Das Wesen des katholischen Menschen«. On obrađuje vjeru, volju i dušu katoličkog čovjeka, u kome je katolicizam personificiran tako reći, u kome je ideja u svim smjerovima postala djelom. Takav čovjek ne postoji, ili, bolje, mnogi postoje, koji hoće i žele da budu takvi.

Ako gore navedene knjige i nijesu izlazile redom, kako smo ih mi prikazali, ipak se razabire uspješna tendencija ove biblioteke stvarati katoličke ljude, stvarati katolički mentalitet, stvarati katoličke savjesti i pogled na sva pitanja života i svijeta. I mi bismo Hrvati trebali nešto slično, primjereno našim prilikama. — Možda je to, naročito danas, bolja i uspješnija metoda, nego »dijeliti duhove«: pozitivno stvarati katolike, potpune katolike vjere, uma, volje, djela. Razumije se, da je nužna pretpostavka za to nastojanje: ljudi dobre volje, a tih imademo danas u Hrvatskoj dosta, ako i ne mnogo.

Gdje je bila Opatija sv. Jurja?

Dr Josip Frančišković.

Do god. 1260. bili su Templari gospodari Senja i nastavali su samostan zvan sv. Jurja kod Senja (s. Georgii penes Segniam). — Kad je te godine predao kralj Bela IV. gospodstvo nad Senjem knezovima krčkim, Templari su se odselili i za naknadu dobili Dubicu na Uni. Bit će da su napušteni samostan Krčki knezovi predali Benediktincima, jer od onda u spomenicima dolaze njihovi opati kao abbates S. Georgi penes Segniam i tu su ostali do provale Turaka oko g. 1500. Od tada ne spominju se više ni Benediktinci ni njihovi opati, a tek kasnije samo naslovni opati.

Gdje je bio taj samostan i opatija sv. Jurja? Općenito se drži, da je to istoimeno današnje mjestance Sv. Juraj kod Senja, koje je

od Senja udaljeno cestom uz more 10 km. No iz starih statuta kaptola Senjskog od g. 1380. proizlazi, da je ta crkva i opatija morala biti mnogo bliže i to u samoj blizini Senja.

U statutima čitamo: »Jošće potvardiše va veki, daržeći zakone hvaljene i stare, budući meju kapitulom i majstir (manastir) sv. Jurja senjske biskupije, da kapitul ima pojtj s križem k tomu majstiru na večernji sv. Jurja i u dan k činu ponoći, i dužan je dati majstir kapitolu vsemu ovna škopca i jednoga janca i jedan tusti sir i jedan mih pun mlika, 12 hljib i jedan mih od dva stara (= mjera) dobra vina«. Kad je prema tomu kaptol polazio u crkvu sv. Jurja u svečanoj procesiji sa križem i to dva puta, t. j. u predvečerje na večernju i drugi dan »k činu« ili na matutin i misu, te bi se natrag u grad vraćali, morao je biti bliže nego li je današnji Sv. Juraj. — Doduše udaljenost od 10 km. nije baš velika, no kad znademo, da današnja cesta nije postajala, da je cesta što je onda vodila u Sv. Juraj bila kakva šumska putina — stara rimska cesta, kojoj se tragovi i danas vide, pak da bi tu udaljenost morali u dva navrata prevaliti, teško je to vjerovati. Samostan je sa crkvom morao biti negdje bliže, sasvim blizu grada.

U tom me potkrepljuje i druga činjenica iz istih statuta, gdje u istoj točki nalazimo: »Puki potvardiše zakon zakona hvaljena i staroga meju majstira Sv. Križa senjske biskupije i kapitula, da kada kapitul u blagdan našastja sv. Križa bi prišal s Križem k tomu majstiru, dužan je majstir ta, tomu kapitolu dati obed; a svrhu toga daržan je opat toga majstira u dan našastja s. Križa poslati u Senj konja po arhižakna Senjske crkve...«. (Statuta u Arhivu za povjest jugosl. II.)

Samostan sv. Križa bio je u Senjskoj Dragi na cesti prema Vratniku. Od Senja je bio u daljen 5 km. Ako su dakle htjeli Benediktinci, da im kaptol uzveliča slavu, moraju kaptolu dati obed i konja za arhižakna (današnjeg prepošta), prem nije udaljenost tolika kao do današnjeg Sv. Jurja, a cesta je bila dobra, koja je spajala Senj sa nutarnjom Hrvatskom i sva je trgovina po njoj išla. Kad se prema tomu za Sv. Križ traži i obed i konja, mora da je bio dalje od samostana sv. Jurja, do kog su mogli brže i lakše doći i to dva puta i vratiti se kući na obed pješke, a to nebi bilo moguće iz današnjega Sv. Jurja. Osim toga kaptol prema statutima mora poći u crkvu sv. Jurja, dok u Sv. Križ polaze uvjetno. Morala je opatija sv. Jurja biti u neposrednoj blizini Senja. A gdje?

U blizini Senja pokraj Nehaja ispod brda Trbušnjaka na cesti prema sv. Jurju nalazi se uvala zvana »Abatovo«. Naziv ovaj opravdava položaj samostana sv. Jurja, a od stolne je crkve Senjske Abatovo udaljeno jedva četvrt sata, i zato se je ovamo mogla voditi procesija u predvečerje i na sam dan sv. Jurja.

No moglo bi se prigovoriti, da osim naziva nema nikakvog drugog znaka, koji bi svjedočio, da je u Abatovu bila crkva i sa-

mostan. (Sačuvana je samo jedna cisternica, za koju narod veli, da potiče od vremena grčkih).

No taj prigovor lako otpada, kad znademo, da je general Lenković dao porušiti sve kuće, crkve i samostane izvan zidina gradskih, da se neprijatelj — Turci — nema gdje zadržavati i sakrivati, pa tako je porušen (u koliko već nije bio) i samostan sv. Jurja sa crkvom u Abatovu.

Ali gdje je onda onaj silni materijal? Pogledamo li Nehaj (tvrđavu), vidjet ćemo na njem različito kamenje. Na podnožju nalaze se blokovi od domaćeg na mjestu nadenog kamena, povrh toga dolazi tesani bijeli kamen. Odakle je ovaj? Domaći nije. Tvrđa se morala graditi na vrat na nos, jer je neprijatelj bio pred vratima, nasrćuje svaki čas, otkad mu je Lika u rukama, pa nije bilo vremena, da se nabavlja iz vana bijeli tesani kamen, kad ima u tu svrhu dobrog i ondje, nego je upotrebio onaj sa crkve i samostana, koji je bio u najbližoj blizini i ureden. Nalazi se kod ulaznih vrata Nehaja uzidana i ploča sa natpisom, koji nije potpun, a mora da potječe sa druge građevine. Kako je ovaj natpis razbijen, istrošen i nepotpun, teško ga je čitati, ali toliko se ipak razabire, da se ne tiče tvrde Nehaja. I inače sam upozoren, da postoje ploče s natpisima, ugrađene u Nehaj, ali ih je teško pronaći i čitati. Za gradu dakle Nehaja upotrijebio je gen. Lenković materijal porušenog samostana sv. Jurja.

I Templari su nastavali a bit će i sagradili samostan sv. Jurja. Kao vojnički red gradili su valjda svoje samostane tako i na takvim mjestima, da im mogu poslužiti i u vojničke svrhe. Abatovo je i sa strateškoga gledišta zgodno mjesto. U doba kad je samostan Templara mogao nastati koncem 12. vijeka, nije se trebao bojati u zaleđu neprijatelja, nego samo eventualno s mora — Venecije. — Abatovo bilo je sa leđa zaštićeno brdom Trbušnjakom, koji je još u 17. vijeku bio zarašten gustom šumom. Ispod tog brda nalazi se uvalica Abatovo, gdje je mogao stajati samostan, iz kojeg je lijepi pogled na sav kanal Senjski isto kao i sa tvrde Nehaj, samo što Nehaj nadzire i Vratnik, odakle je dolazio neprijatelj, koga se Templari nisu trebali bojati, jer ga nije bilo.

Kad bi Templari bili u današnjem mjestu Sv. Jurja, ne bi imali tako lijepu s vojničkog gledišta tačku, jer im je donji dio kanala sakriven.

Postajao je doduše maleni samostan i između Senja i Sv. Jurja, 4 km udaljen od Senja u dražici Spasovac, no taj je bio kasnije sagrađen kao dependans samostana Pavlina Senjskih, a sa vojničkoga gledišta za Temple ne bi imao važnosti, jer je kao i Sv. Juraj, ili još nezgodniji za nadziranje morskog kanala, a i put do njega za svečanu procesiju bio je nepodesan.

Otkad su Benediktinci napustili ovdašnje samostane i dobra svoja, preuzela ih je država i s njima raspolagala uza sve pro-

svjede senjskih biskupa i kaptola. Ovi ih nisu nikad natrag dobili, jedino što im je država davala za to neku odštetu od vremena do vremena na predstavke biskupa.

Ni iz najstarijih gruntovnih knjiga ne vidi se, da bi Abatovo bio posjed kojeg možda naslovnog opata ili bilo kojeg svećenika, pa da bi se tako po njemu prozvalo, nego je od uvijek, što ima gruntovničkog pametara, bilo u priužitnim rukama.

Abatovo je dakle jedino mjesto, gdje je mogao biti samostan Templara, a iza njih Benediktinaca i njihovog opata, odakle mu i naziv potiče.

Sveta Gora Atos.

Geografsko-historijski i politički pregled.

Dr Janko Oberški.

Najistočniji ogranak trokrakoga poluotoka Halkidike, što se proteže kojih 50 klm u dužinu, a 5—10 klm u širinu, nosi ime Atos (*Ἄθος*), a u novogrčkom „*Ἁγίον Ὄρος*“, Sveta Gora. Drži se kopna tek uskom prugom zemlje, a proteže se od sjeverozapada prema jugoistoku u Egejsko more. Poluotok je po svojim prirodnim osebinama pun romantike, šumovitih brežuljaka, strmenitih i oštih klisura, dubokih gudura, isprepleten raznim puteljcima i stazama, kojima se može prolaziti tek pješke ili na mazgama, te spajaju diljem čitavog poluotoka rasijane manastire s pojedinačkim naseobinama i kolibama. Ovi se manastiri i naseobine pričinjavu iz daljine kao prekrasna ljetovališta i vile, što bi doista po svom divnom prirodnom smještaju, okolišu i zdravoj klimi u potpunom smislu riječi mogli da budu. Na najjužnijem iskrajku poluotoka izdiže se šiljati krševiti vrhunac Atos, visok do 1935 m. Ime mu potječe iz grčke mitologije. Po grčkom naime vjerovanju, kad se gigant Atos borio s olimpijskim bozima, bacio je iz Tesalije ovo brdo na taj poluotok, i po tom se prozva Atos.

U staroj se grčkoj povijesti spominje ovo brdo kao kobno za perzijsku vojsku, kad se pod vodstvom Mardonijevim g. 492. pr. I. razbilo o kršnim klisurama Atosa perzijsko brodovlje. Da ne doživi sličnu sudbinu, dao je g. 483. perzijski kralj Kserkso prokopati kanal na mjestu, što spaja taj poluotok s kopnom, i prošao je kroz njega sa 1300 troveslarski. Tragovi se toga kanala vide još i danas, premda se sada poluotok drži uskom prevlakom kontinenta.

Danas je čitav taj poluotok isključiva svojina jedine na čitavom svijetu karakteristične monaške republike, gdje je koncentrisana religijozna reprezentacija sviju ogranaka odijeljene